

КОЛІЗІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Анатолій Кодинець,

доцент кафедри інтелектуальної власності Київського національного університету імені Т. Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент

У статті досліджуються проблеми та колізії положень чинного законодавства України, що регулює відносини у сфері інтелектуальної діяльності. Аналізуються положення цивільного законодавства України, зокрема спеціального, деталізуються шляхи його вдосконалення, описуються кроки, що робляться у цьому напрямі в Україні. У межах предмета дослідження наголошується на проблемах нормативного регулювання відносин інтелектуальної власності, на суперечності положень спеціальних законів про інтелектуальну власність і норм Цивільного кодексу України, а також на незбалансованості окремих положень власне Цивільного кодексу України, зокрема, книги 4 і глав 75 та 76, присвячених договірним зобов'язанням у сфері інтелектуальної, творчої діяльності.

Ключові слова: інтелектуальна діяльність, інформація, інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності, колізія, законодавчі акти

Реалізація інноваційної моделі розвитку України неможлива без створення сучасної системи нормативного регулювання відносин у сфері охорони результатів інтелектуальної, котра б забезпечувала надійний захист прав суб'єктів творчої діяльності (авторів, виконавців, винахідників), гарантувала їм дотримання їхніх прав, охорону від можливих правопорушень.

Перші кроки в удосконаленні правохоронного механізму в галузі використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності були закладені прийнятим у 2003 р. Цивільним кодексом України (далі — ЦК України), який не лише значно розширив сферу права інтелектуальної власності, але й суттєво збагатив його змістове наповнення. У ЦК України [1] відносини у сфері інтелектуальної власності вперше були зафіксовані в окремій структурній частині (книзі 4 «Право інтелектуальної власності»), що свідчить про їх важливість для приватного права.

Подальше вдосконалення нормативного регулювання відносин у галузі охорони результатів творчої діяльності передбачає деталізацію положень ЦК України на рівні законів, підзаконних правових актів, створення надійних механізмів реалізації і захисту прав їхніх суб'єктів. Необхідним є також приведення сучасного нормативного матеріалу у відповідність до концепції та загальних підходів, визначених ЦК України з врахуванням положень Угоди про асоціацію [2], укладеною між Україною та ЄС, глава 9 якої (статті 157–252) містить вимоги та стандарти щодо охорони що стосуються прав інтелектуальної власності. Зазначеним пояснюється актуальність тематики дослідження проблем реформування законодавства України у сфері охорони інтелектуальної діяльності.

Загалом чинне законодавство України в галузі інтелектуальної власності відповідає мінімальним вимогам охорони, встановленим у міжнародних дого-

ворах. За останні роки в Україні була узагальнена достатньо значна судова практика застосування норм законодавства у сфері інтелектуальної власності [3; 4]. Проте деякі положення нормативно-правових актів потребують удосконалення відповідно до вимог європейського законодавства та з метою їх відповідності нормами ЦК України.

Вітчизняними науковцями неодноразово зверталася увага на необхідність реформування чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності. На цьому наголошувалося у працях Ю. Бошицького [5, 15–53], Ю. Капіці [6], О. Кохановської [7], Н. Кузнецової [8, 57–77], О. Підпригори [9, 189–198], О. Харитонової [10] та інших учених. При написанні статті використовувались як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи дослідження правових явищ та юридичних категорій.

Метою цієї публікації є аналіз колізій, суперечностей і неузгодженостей положень чинного законодавства України, що регулює відносини у сфері інтелектуальної діяльності, аналіз стану його розвитку, а також формулювання висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення цивільного законодавства в галузі охорони прав інтелектуальної власності.

Аналізуючи зміни, що відбулись у галузі цивільного законодавства, що регулює відносини інтелектуальної власності, можна дійти висновку, що фактично починаючи з 2003 р. — дати прийняття ЦК України, — вітчизняне законодавство про інтелектуальну власність не було змінено. ЦК України так і не став тим поштовхом, який би забезпечив оновлення відповідної законодавчої бази, а багато його норм (деякі з яких мають справді новаторський характер) так і не отримали своєї конкретизації на рівні спеціальних законів і підзаконних правових актів.

Наведемо декілька прикладів. Стаття 429 ЦК України регламентує відносини щодо розподілу майнових

прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені на підставі трудового договору, — майнові права на такі об'єкти належать спільно роботодавцеві та працівникові, що створив такі об'єкти, якщо інше не встановлено трудовим договором.

Спеціальні закони про інтелектуальну власність (ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [11], ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [12]) містять норми, відповідно до яких виключне майнове право на службовий твір чи службовий винахід належить роботодавцеві, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. Подібна правова норма міститься також у ст. 8 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [13].

У зв'язку з наведеним виникає питання, який правовий документ потрібно застосовувати: пізніше прийнятий ЦК України, що містить загальну норму, яка вказує про спільність прав роботодавця та працівника на службовий об'єкт інтелектуальної власності чи раніше прийняті спеціальні закони, які свідчать про належність цих прав роботодавцеві? Відповідь на нього міститься у ЦК України, ст. 4, якого зазначає, що ЦК України є основним актом цивільного законодавства України, а інші закони України мають прийматися відповідно до Конституції України та Кодексу, тобто до відносин, пов'язаних з розподілом прав на службові твори застосовується положення ст. 429 ЦК України. Та, безумовно, законодавець мав би усунути зазначену колізію.

Залишився також нерозв'язаним комплекс питань, пов'язаних зі створенням таких службових результатів творчої діяльності. А саме, яка природа такого договору; чи має право працівник у зв'язку зі створенням цих об'єктів на одержання додаткової

винагороди, крім своєї заробітної плати; в якій формі має бути оформлене доручення роботодавця щодо створення таких службових об'єктів (умови трудового договору, наказ, посадова інструкція, службове завдання тощо); яким чином має бути ідентифікований такий об'єкт інтелектуальної власності в таких наказах або умовах договору; як співвідноситься положення трудового договору щодо передачі прав на створені працівником службові об'єкти з нормою ч. 3 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», що предметом договору про передачу прав твір не можуть бути права, яких не було на момент укладення договору. Законодавство про інтелектуальну власність має більш детально врегулювати зазначені суспільні відносини, пов'язані зі створенням службових результатів інтелектуальної діяльності, та дати відповіді на поставлені питання.

Подібна ситуація склалась і стосовно регламентації відносин щодо реєстрації договорів у сфері інтелектуальної власності. Частина 2 ст. 1114 ЦК України містить положення, що факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до ЦК України або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації. Враховуючи, що права на об'єкти патентного права, компонування інтегральної мікросхеми й торговельні марки набувають чинності з моменту їх реєстрації, то договір про передання майнових прав на такі об'єкти є чинним з моменту його державної реєстрації.

Однак спеціальне законодавство містить інші вимоги до державної реєстрації договорів про передачу прав на об'єкти промислової власності, встановлюючи факультативність такої реєстрації (ч. 9 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [14], ч. 8 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на вина-

ходи і корисні моделі». Беручи до уваги, що ЦК України є основним актом цивільного законодавства (ч. 2 ст. 4), то його норми мають пріоритет перед положеннями спеціальних законодавчих актів, а тому застосовується підхід, визначений у ЦК України.

Залишилися також чинними положення Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», що стосуються деклараційного патенту на винахід і деклараційного патенту на корисні моделі, хоча зазначені патенти вже протягом тривалого часу не видаються в Україні. Наразі патент на винахід видається за результатами кваліфікаційної експертизи, а тому він не може бути деклараційним, а патент на корисну модель, який видається в результаті проведення формальної експертизи, хоча і не має назву «деклараційний», але за суттю таким є, тому що кваліфікаційна експертиза корисних моделей під час їх патентування не проводиться.

Норми ЦК України подекуди також далекі від досконалості, а законодавче викладення певних положень норм не сприяє однозначному їх застосуванню. Найбільш курйозною в цьому аспекті є норма ст. 488 ЦК України, що стосується правового регулювання строків чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин і породи тварин, ч. 4 цієї статті повністю, дослівно, збігається з ч. 6.

Прикладом іншої невдалої норми в ЦК України, що стосується інтелектуальної власності, є положення ч. 3 ст. 1122 ЦК України, яка містить таке формулювання: «умова договору, відповідно до якої користувач має право продавати товари (виконувати роботи, надавати послуги) виключно певній категорії покупців (замовників) або виключно покупцям (замовникам), які мають місцезнаходження (місце проживання) на території, визначеній у договорі». При фіксації цієї норми законодавець, мабуть, забув записати

основну кінцеву фразу — «є нікчемною». Лише за такого тлумачення положення ч. 3 ст. 1122 ЦК України набуває юридичного сенсу. Проте незважаючи на десятиліття, що сплинуло після набрання чинності ЦК України законодавець так і не спромігся усунути ці недоліки та технічні помилки з його тексту.

Якщо закріплення цих положень ще можна пояснити технічними описками, то деякі норми ЦК України фактично суперечать одна одній або взагалі не можуть застосовуватися на практиці. Так, ст. 478 ЦК України передбачає можливість відновлення достроково припинених майнових прав інтелектуальної власності на komponування інтегральної мікросхеми. З цією метою особа, котрій належать такі права, подає заяву у встановленому законом порядку. Проте чинний Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» [15] не містить правових положень, які стосуються підстав та процедури відновлення чинності прав інтелектуальної власності на топографію інтегральної мікросхеми (далі — ІМС). Відсутність законодавчо встановленого порядку відновлення чинності майнових прав інтелектуальної власності на komponування ІМС унеможливує застосування цієї норми.

Інший приклад. Частина 2 та 3 ст. 1118 ЦК України містять положення, що договір комерційної концесії підлягає обов'язковій реєстрації органом, що здійснив державну реєстрацію правоволодільця, а в тому разі якщо правоволоділець зареєстрований в іноземній державі — органом, який здійснив державну реєстрацію користувача. Однак сьогодні органи державної виконавчої влади на місцях — районні державні адміністрації, що забезпечують реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців — не здійснюють реєстрацію таких договорів в силу того, що відповідне повноваження їм не надано спеціальним законо-

давством. Тож, зазначена норма ст. 1118 ЦК України є недієвою на практиці та має бути змінена, оскільки, як зазначено в ч. 4 ст. 1118 ЦК України, у відносинах з третіми особами сторони договору комерційної концесії мають право посилалися на такий договір лише з моменту його реєстрації. За наявного формулювання будь-який договір комерційної концесії може бути визнаним неукладеним, тобто таким, що не породжує права й обов'язки як для сторін договору, так і для третіх осіб.

Існує також колізія між положенням ст. 430 та ст. 1112 ЦК України. Згідно зі ст. 430 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням належать спільно творцеві цього об'єкта та замовникові, якщо інше не встановлено договором. З формулювання зазначеної норми чітко не зрозуміло про який договір замовлення йде мова в цій статті. Про договір підяду, що передбачає передачу результату замовникові, але за договором підяду права інтелектуальної власності замовникові не передаються. Можливо, йдеться про договір про створення за замовленням і використання об'єкта інтелектуальної власності (ст. 1112 ЦК України), але такий договір має містити положення щодо способів та умов використання об'єкта інтелектуальної власності замовником. На жаль, чинне законодавство не містить конкретизації цієї правової норми, а отже актуальною залишається колізія між формулюванням ч. 2 ст. 430 ЦК України та чч. 2 та 3 ст. 1112 ЦК України, тому єдине, що можна рекомендувати сторонами договору про створення об'єкта інтелектуальної власності на замовлення — це чітко фіксувати положення про розподіл майнових прав інтелектуальної власності на створений об'єкт.

Недоліки чинного законодавства щодо регулювання відносин у сфері розпоряджання майновими правами

інтелектуальної власності позначилися на практиці. Наведемо декілька найбільш конфліктних ситуацій.

По-перше, глава 75 ЦК України, поряд з ліцензійним договором, як самостійну договірну модель виділяє ліцензію на використання об'єкта інтелектуальної власності. У юридичній літературі як приклад таких ліцензій наводять правочини щодо комп'ютерних програм. Зазвичай, йде мова про погодження користувача з умовами ліцензії під час установки (інсталяції) програми на своєму комп'ютері. Хоча, якщо проаналізувати зміст таких договорів, потрібно відзначити, що вони спрямовані не на надання прав інтелектуальної власності (ці права залишаються за виробником комп'ютерної програми) власнику носія надається можливість використовувати програми шляхом її встановленні на власному комп'ютері. Проте це право і так йому надане в силу договору купівлі-продажу матеріального носія комп'ютерної програми та положень чинного законодавства. Тож, по суті, права інтелектуальної власності не надаються особі, яка придбала носій програми. Вони залишаються у виробника — розробника комп'ютерної програми.

Згідно з положеннями ст. 1107 ЦК України ліцензія, як й інші договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, мають бути укладені письмово. Згідно зі ст. 207 ЦК України правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному чи кількох документах, якими обмінялися сторони. Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами). Ліцензію на використання комп'ютерної програми при її інсталяції, зміст якої відображений в електронній формі не підписує ні виробник, ні користувач програмного забезпечення. Користувач шляхом вчинення конклюдентних дій (зазвичай,

у вигляді натискання відповідних кнопок) погоджується з умовами ліцензії та ініціює процес установки програмного забезпечення. Тому така ліцензія не має з позиції ЦК України юридичного значення та є нікчемною.

По-друге, Закон України «Про авторське право і суміжні права» виділяє такі види авторського договору, як авторський договір про передачу виключного права на використання твору та авторський договір про передачу невиключного права на використання твору. Однак згаданий Закон дає визначення виключного права лише як майнового права особи щодо твору, виконання, фоно- та відеограми й іншого об'єкта суміжних прав. Отож можна дійти попереднього висновку, що оскільки виключне право — це майнове право, то невиключне — це особисте немайнове право інтелектуальної власності. Однак загальновідомо, що особисті немайнові права не можуть бути відчужені на підставі договору, це суперечить конструкції такого права як немайнового блага, що є невід'ємним від особи та позбавлене економічного змісту.

Лише на підставі системного тлумачення Закону України «Про авторське право і суміжні права» в його порівнянні з ЦК України можна визначити, що авторський договір про передачу невиключного права — це договір про надання невиключного дозволу на використання творів чи об'єктів суміжних прав, оскільки договірною формою відчуження (передачі прав) інтелектуальної власності твір є авторський договір про відчуження авторських прав. Отож, за авторським договором про передачу невиключного права здійснюється надання майнових авторських прав на умовах невиключного дозволу (ліцензії), іншими словами, права не передаються (не відчужується), правонабувач лише отримує дозвіл на їх використання в межах, встановлених умовами цього договору. Проте, існування такої терміноло-

гії в названому Законі може вводити в оману осіб, які не є фахівцями у сфері інтелектуальної власності.

По-третє, ч. 3 ст. 436 ЦК України містить положення щодо договору про співавторство, а саме, «відносини між співавторами можуть бути визначені договором. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно». Подібне положення закріплюється ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні право». Проте законодавство не визначає природу цього договору, його співвідношення з договорами щодо розпоряджання правами інтелектуальної власності, регламентованими Главою 75 ЦК України, форму укладення, істотні умови тощо, хоча на практиці твори досить часто створюються у співавторстві. Вбачається, що такий договір має ознаки як договорів про спільну діяльність у сфері інтелектуальної власності. За цим договором співавтори зобов'язуються здійснювати спільну творчу діяльність з написання твору, визначають строки виконання своїх зобов'язань щодо створення твору в цілому та певних його частин, характер і обсяг їхньої діяльності, регламентують умови про розподіл винагороди та можуть визначити свого представника для представництва перед третіми особами (видавництвом, редакцією тощо). Проте в законодавстві необхідне більш детальне правове регулюван-

ня договірних відносин у сфері співавторства.

Підбиваючи підсумок розгляду деяких колізій законодавства, що регулює сферу інтелектуальної діяльності, можна констатувати, що зазначені недоліки регламентації суспільних відносин є наслідком суперечності положень спеціальних законів про інтелектуальну власність і норм ЦК України, а також незбалансованості низки положень самого ЦК України, зокрема, книги 4 і глав 75 та 76, які присвячені договірним зобов'язанням у сфері інтелектуальної, творчої діяльності.

Недоліки чинного законодавства щодо регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності негативно впливають практику та спричиняють відсутність стійких наукових підходів до правової охорони результатів творчої діяльності. Хоча науковці та юристи-практики неодноразово звертали уваги на потребу оновлення законодавства у сфері інтелектуальної власності, вирішення зазначених проблем законодавчого регулювання сфери інтелектуальної власності є перспективним завданням вітчизняної правової системи, котре, однак, потребує свого нагального розв'язання. ♦

Список використаних джерел

1. *Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40. — Ст. 356.*
2. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : ратифіковано Законом від 16.09.2014 р. № 1678-VII // Офіційний вісник України. — 2014. — № 75. — Т.1. — С. 83. — Ст. 2125.*
3. *Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 04.06.2010 р. № 5 // Вісник Верховного суду України. — 2010. — № 5, 6.*

4. *Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12 // Вісник господарського судочинства. — 2012. — № 6. — Ст. 57.*
5. *Бошицький Ю. Л. Вдосконалення правової охорони промислової власності в Україні — стимул та гарантія економічного зростання держави // Промислова власність в Україні: проблеми правової охорони : зб. наук. ст. ; за ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л. Бошицького. — К., 2004. — 548 с.*
6. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / за ред. Ю. М. Капіци. — К., 2006 — 1104 с.*
7. *Кузнєцова Н. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні / Н. Кузнєцова, О. Кохановська // Право України. — 2011. — № 3.*
8. *Кузнєцова Н. С. Гражданско-правовые аспекты совершенствования законодательства об интеллектуальной собственности / Н. С. Кузнєцова // Альманах цивилистики : сб. статей. — Вып. 2 / под ред. Майданика Р. А. — К. : Алерта; КНТ, 2009. — 386 с.*
9. *Підпоригора О. А. Проблеми кодифікації законодавства про інтелектуальну власність // Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. проф. А. Довгерта. — К. : Український центр правничих студій, 2000.*
10. *Харитоновна О. І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади) : моногр. / О. І. Харитоновна. — Одеса : Фенікс, 2011. — 346 с.*
11. *Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13. — Ст. 64.*
12. *Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» // Відомості Верховної Ради. — 1994. — № 7. — Ст. 32. у редакції Закону України від 01.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради. — 2001. — № 8. — Ст. 37.*
13. *Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради. — 1994. — № 7. — Ст. 34.*
14. *Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 7. — Ст. 36.*
15. *Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 05.11.1997 р. // Відомості Верховної Ради. — 1998. — № 8. — Ст. 28.*

Надійшла до редакції 02.12.2014 року

Кодинець А. Коллизии законодательного регулирования отношений в сфере интеллектуальной собственности. В статье исследуются проблемы и коллизии положений действующего законодательства Украины, регулирующего отношения в сфере интеллектуальной деятельности. Анализируются положения гражданского законодательства Украины, в том числе специального, детализируются пути его совершенствования, описываются шаги, предпринимаемые в этом направлении в Украине. Исследуется судебная практика рассмотрения споров о нарушении прав интеллектуальной собственности. В рамках предмета исследования отмечается о проблемах нормативного регулирования отношений интеллектуальной собственности, на противоречия положений специальных законов об интеллектуальной собственности и норм ГК Украины, а также несбалансированности отдельных положений самого ГК Украины, в частности книги 4 и глав 75 и 76, посвященных договорным обязательствам в сфере интеллектуальной деятельности.

Ключевые слова: интеллектуальная деятельность, информация, договорное обязательство, интеллектуальная собственность, объекты интеллектуальной собственности, коллизия, законодательные акты

Kodynets A. Conflicts of legislative regulation relations of intellectual property. Implementation of innovative model of Ukraine is not possible without the creation a modern system of regulatory relations in the field of protection of intellectual property that would ensure protection of human subjects of creative work (authors, artists, inventors), guaranteeing observance of their rights, protection against possible violations.

The first steps in improving legal mechanism in the use of results of intellectual and creative activities are laid in adopted in 2003 by the Civil Code of Ukraine, which not only greatly expanded the scope of intellectual property rights, but also significantly enriched its substance. In the Civil Code of Ukraine relations in the field of intellectual property was first fixed in a separate structural part (4 book «Intellectual Property Rights»), which indicates their importance to private law.

Further improvement of regulatory relations in the field of creative works provides detailed provisions of the Civil Code at laws, regulations, creating reliable mechanisms of implementation and protection of their subjects. It is necessary also to bring existing normative material in accordance with the general concepts and approaches identified Civil Code of Ukraine with regard to the Association Agreement concluded between Ukraine and the European Union, Chapter 9 of which (Articles 157–252) contains requirements and standards related intellectual property rights.

Analyzing the changes that have occurred in the field of civil law, which regulates the relations of intellectual property, we can conclude that in fact with 2003, date of adoption of the Civil Code of Ukraine, the domestic legislation on intellectual property has not been changed. Civil Code of Ukraine did not become the impetus that would be able to provide update an appropriate legislative framework, and many of its rules (some of which have truly innovative nature), and have not received their specificity at the level of special laws and regulations.

The article examines the problems and conflicts of the current legislation of Ukraine regulating relations in the field of intellectual activity. Analyzes the provisions of the civil legislation of Ukraine, including special, detailed ways of improvement, describes the steps that are taken in this direction in Ukraine. Article explores legal practice of assessment of disputes concerning breach of intellectual property rights. In scopes of the subject of the research it is emphasized the relationship of regulatory issues of intellectual property, the contradictions of the provisions of special intellectual property laws and regulations of the Civil Code of Ukraine, and the imbalance of certain provisions of the Civil Code of Ukraine, including book 4 and chapters 75 and 76, dedicated to the treaty obligations in the field of intellectual and creative activity.

Keywords: intellectual activity, information, contractual obligation, intellectual property, object of intellectual property rights, conflict, civil legislation